

Betydningen av skolens holdnings- skapende arbeid

Innlegg av kunnskapsminister
Torbjørn Røe Isaksen

Særtrykk fra Dembra-publikasjon nr. 1

Betydningen av skolens holdningsskapende arbeid

Innlegg av kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen på Dembra-konferansen i Oslo 15. oktober 2015

Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen holdt et innlegg under Dembra-konferansen i Oslo høsten 2015. Dette kapitlet er en gjengivelse av statsrådets innlegg.

Røe Isaksen peker på skolens betydning for å motvirke rasisme, antisemittisme, hatytringer og radikaliserings. Og han argumenterer for at læringsmiljø, skoleledelse og lærere og mobbing på nett er viktige satsningsområder for å lykkes med det forebyggende arbeidet.

Skolens formålsparagraf er ikke så godt kjent, men den er vakker. Den oppsummerer presist hva skolen handler om og hva som er viktig. Som mye annen vakkert er den skrevet på nynorsk og det står blant annet:

«Opplæringa skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. Skolen skal møte elevane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.»

Med den formålsparagrafen har vi lagt listen høyt for skolen. Nå jobber vi også med en ny generell del som skal bidra til at vi har en skole som alle grupper føler eierskap til, og som understreker skolens oppdrag. Og det oppdrag har alltid vært, og vil forbli, både utdanning og dannelse.

Når jeg treffer utenlandske kollegaer så spør de ofte om vårt arbeid mot rasisme og radikaliserings. Det er tydelig at mange oppfatter at det arbeidet som gjøres, blant annet gjennom Dembra, som noe som er spennende og interessant. At vi har kommet lengre enn mange andre. Det er hyggelig, men vi har også nok å stri med.

Omfanget av hatefulle ytringer gir grunn til bekymring. Både våre egne erfaringer og erfaringen fra andre europeiske land viser at vi må være i forkant i arbeidet for å motvirke rasisme, antisemittisme, hatytringer og radikaliserings.

Som samfunn tar vi ansvar for at barna våre lærer å bli gode mennesker og medborgere. En stor del av det ansvaret må vi ta som foreldre, besteforeldre eller andre voksenroller vi har i livet til et barn.

En viktig del av det holdningsskapende arbeidet starter ved kjøkkenbordet – hvordan vi snakker om andre mennesker. Vi må gå foran med gode holdninger og oppførsel.

Som fellesskap har vi også gitt skolen en viktig rolle. Det er en av de få fellesarenaene vi fortsatt har i samfunnet. Her har vi mulighet til å nå alle – det er en sjanse vi ikke får igjen og som vi må bruke godt.

Skolen skal gi barn de grunnleggende ferdighetene og den kunnskapen de trenger – en utdanning. Men skolen skal også gi barn den grunnmuren de trenger for å kunne orientere seg i samfunnet, ta del i det offentlige ordskiftet og utvikle seg som menneske. Og den grunnmuren bygges på verdier som frihet, mangfold, menneskeverd, likhet og rettsikkerhet.

Og så er det viktig å understreke at det ikke er noen motsetning mellom dannelses- og utdanningsoppdraget. For det å kunne lese, skrive og regne skikkelig er minst like viktige for dannelsen som for fagkunnskapen. For det handler ikke bare om ferdigheter man trenger i arbeidslivet. For hvordan kan du delta i demokratiet fullt ut hvis du ikke kan lese? Hvordan være en aktiv borger hvis du ikke kan forholde deg kritisk til tallene en politiker bruker? Hvordan delta i samfunnsdebatten på nett hvis man ikke kan uttrykke seg skriftlig?

I dag er vi midt oppe i en situasjon hvor tusenvis av mennesker på flukt kommer til Norge. Det vil kreve noe av oss, og det er krevende og vanskelig for dem. Det er ikke tvil om at det store antallet flyktninger som nå kommer vil sette samfunnet og skolen på prøve. Behovet for Dembra-kurs vil ikke bli mindre.

For at integreringen skal fungere, er det helt nødvendig at skolen lykkes både med å gi utdanning

og danning. Skolen skal virke utjevne - løfte elever som har lite faglig balast eller som sliter med språket. Lære elevene om demokrati, respekt for andres meninger, tro og verdien av kritiske spørsmål. Skolen skal gjøre en forskjell - både faglig og menneskelig.

Jeg vil trekke frem tre områder som er viktige for at skolen faktisk skal greie å gjøre en forskjell. For det første er læringsmiljøet helt avgjørende. Så må vi understreke rektorenes og lærernes rolle i det forebyggende arbeidet. Og så ser vi at trakassering og mobbing på nett er et område som må prioriteres.

For å ta læringsmiljøet først - et godt læringsmiljø handler om å utvikle et godt forhold mellom elevene, mellom lærer og elev, og dessuten bidra til et nært foreldre- og skole samarbeid. Det er helt avgjørende. For uten en slik trygghet i bunn, blir det heller ingen læring.

Da har det viktig at vi har det organisatoriske i orden - alle skoler skal ha konkrete planer for hvordan både mobbing og dårlig adferd skal forebygges, og gode rutiner for hvordan slike saker skal håndteres. Her er mange skoler flinke, men vi har blant annet sett mobbesaker det siste året som også viser at det finnes store mangler på en del skoler og kommuner.

Arbeidet for et godt læringsmiljø og tiltak mot mobbing henger nøye sammen. Skoler med et trygt og godt læringsmiljø har også lite mobbing. Vi arbeider med en fullstendig gjennomgang av anti-mobbepolitikken som en oppfølging av Djupedalutvalget. Det er et viktig arbeid, ikke bare når det gjelder mobbing, for det er all grunn til å tro at slikt arbeid også bidrar til å forebygge og motvirke hatefulle ytringer.

Et inkluderende skolemiljø er helt avhengig av dyktige lærere og rektorer. De er den viktigste enkeltfaktoren for å redusere hatefulle ytringer og mobbing i skolen. Tydelige voksenpersoner som forstår hva dette handler om, som aktivt griper inn når de ser mobbing eller hører hatefulle ytringer, og som arbeider systematisk og langsiktig for å nå resultater.

Det er ingen enkel jobb. Det å stå trygt i vanskelige situasjoner er krevende. Her må skolene, skoleeierne og nasjonale myndigheter bidra med verktøy til lærerne slik at de opplever støtte. Her kan Dembra spille en viktig rolle sammen med blant annet satsingen Bedre læringsmiljø.

En sentral del av arbeidet med skolens læringsmiljøarbeidet er systematisk arbeid rundt elevenes holdninger og verdier. Skolen speiler resten av samfunnet, og elevene skal i skolen ha et læringsfellesskap på tross av at det kan finnes innbyrdes uenigheter. Det er derfor også en god øvingsarena for senere samfunnsdeltakelse. Den er det stedet hvor elever kan lære å håndtere uenighet innenfor trygge definerte rammer. De kan oppleve at på tross av ulike meninger på noen områder, så må de leve i fellesskap og løse problemer og utfordringer til felles beste.

Så må vi ikke gå i den fellen at vi tror at alt som lukter av uenighet og diskusjon er en fare. Tvert imot. En av grunnene til at vi er opptatt av arbeidet mot diskriminering og antisemittisme er jo nettopp at det rammer selve demokratiet. Vi må ikke være redde for uenighet og diskusjon. For uenighet og diskusjon gir økt innsikt i andre personers oppfatninger, livssyn og verdensbilde, og dermed reduserer det muligheten for misforståelser og konflikt.

Uenighet er grunnleggende for hvordan mennesker tenker, lærer og skaper sine identiteter. Utfordringen er å balansere mellom det å respektere og ivareta mangfold og individuelle rettigheter på den ene siden, og det å sikre sentrale felles mål, delte verdier og gjensidig lojalitet på den andre.

I et fritt demokrati har alle rett til å delta i samfunnet og i den offentlige debatten, uten å bli utsatt for trakassering og hatefulle ytringer. Slik er det dessverre ikke. Mye har skjedd på kort tid - det har nærmest blitt fritt frem for å si og skrive hva som helst, spesielt på nettet.

Jeg er langt fra et offer, men jeg merker jo også at debattklimaet spesielt på nett har hardnet til. Og det jeg opplever er ingenting i forhold til det for eksempel kvinner med innvandrerbakgrunn som deltar i den offentlige debatten utsettes for.

Det er lett å finne hatefulle ytringer i nettdebatter, i blogger, i sosial medier og på nettsider. Vi vet at urfolk, nasjonale minoriteter, innvandrere, seksuelle minoriteter og personer med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for trakassering enn majoritetsbefolkningen. Vi vet også at mange barn og ung opplever mobbing på nettet.

Og det er ikke bare ord - hatefulle ytringer utløser mer diskriminering og leder til trakassering, trusler og vold.

For å bekjempe digital mobbing og hets så må vi foreldre og lærere ha kunnskap om digitale medier. For den digitale verden blir bare større og større, og samtidig mindre oversiktlig.

Derfor må vi sørge for at skolen er med på å gi en opplæring i hvordan barn og unge kan håndtere livet

på nett. Å lære fornuftig og trygg bruk av digitale medier, er og skal være en del av skolens arbeid.

For selv om det digitale livet ikke stopper når skoleklokka ringer ut etter endt skoledag, så har skolen en viktig rolle å spille når det gjelder holdningsskapende arbeid. Det er en del av skolens mandat.

Arbeidet mot mobbing, rasisme, radikaliserings og antisemittisme i skolen og på nett er en maraton, ikke en sprint. Det er en jobb for hele samfunnet og det er en jobb for skolen. Arbeidet må gjøres hver dag, hele året, år ut og år inn. Problemer vil komme, tilbakeskritt vil skje. Vi vil aldri kunne si at vi er ferdig. Men det vi vet er at skoler som jobber systematisk og skikkelig alltid vil stå stødigere når arbeidet mot rasisme, antisemittisme og mobbing krever noe ekstra.

Det er her Dembra kan spille en viktig rolle. Jeg ønsker dere lykke til med konferansen og ikke minst lykke til med det videre arbeidet for å gjøre Dembra tilgjengelig på landsbasis.

OM DEMBRA

Dembra er et kompetanseutviklingstilbud som bistår skoler i arbeidet med å skape inkluderende fellesskap og å forebygge fordommer og gruppefiendtlighet. Dembra støtter skoler i arbeidet med forestillinger om «de andre» blant lærere og elever – fra fordommer og fremmedfrykt til rasisme, antisemittisme og ekstremisme.

Sentrale prinsipper for arbeidet er demokrati og deltakelse, kritisk tenking og interkulturell kompetanse. Dembra følger skoler gjennom et skoleår og skal bidra til bevisstgjøring og styrking av blant annet skolens planer og undervisningspraksis basert på den enkelte skoles lokale kontekst, ressurser og utfordringer.

DETTE HEFTET

Denne publikasjonen er et produkt av Dembra-konferansen som ble arrangert i Oslo i oktober 2015. Konferansen var en åpen fagkonferanse som rettet seg mot skoleeiere, skoleledere, lærerutdannere, lærere, minoritetsrådgivere, og alle som er interessert i hvordan gruppefiendtlighet og antidemokratiske holdninger kan forebygges og møtes i skolen.

Bidragene i dette heftet tar opp forskjellige aspekter ved demokrati- og interkulturell læring, slik som normkritikk, uenighetsfellesskap og læring om, for og gjennom demokrati. Med dette heftet ønsker Dembra å bidra til en diskusjon om faglige perspektiver på demokrati og forebygging av gruppefiendtlighet i skolen.